

ANALYYSIT

Suomalainen henkirikos ja päihteet

TOMI LINTONEN & MARTTI LEHTI & JUHA KÄÄRIÄINEN

Johdanto

Viime vuosikymmeninä julkaistujen tutkimusten perusteella tiedämme, että tyypillinen suomalainen henkirikos on yksityisasunnossa tehty ryyppyriitatappo (Aho 1967; Aho 1976; Viljanen 1983; Kivivuori 1999; Lehti 2002; 2013). Henkirikokset liittyvät Suomessa nykyisin pääosin keski-ikäisten työelämän ulkopuolella olevien miesten keskinäisiin alkoholinkäyttötilanteisiin: vuosina 2003–2011 tehdyissä aikuisten välisissä henkirikoksissa 69 prosentissa kaikki osapuolet olivat tekohekellä humalassa. Miesuhreista ja -rikoksentehtäjistä yli 80 prosenttia oli tekohekellä humalassa, ja naisillakin osuudet olivat vain hieman alhaisempia. Henkirikoksiin liittyy myös muiden päihteiden, erityisesti huume-
lääkkeiden käyttöä, yleensä alkoholin kera. Päihteiden rooli henkirikoksissa Suomessa ei rajoitu ainoastaan tekohekkeen, vaan rikostutkijoiden arvioden mukaan 74 prosentissa henkirikoksista joku osallisista oli päihteiden väärinkäyttäjä ja 50 prosentissa kaikki osapuolet olivat päihteiden väärinkäyttäjiä (Lehti 2013).

Kansainvälinen henkirikostutkimus antaa alkoholin ja huumeiden roolista pitkälti samanlaisen kuvan: merkittävä osa sekä rikoksentehtäjistä että henkirikoksen uhreista on tekohekellä päihtyneitä (Boles & Miotto 2003; Darke 2010). Päihtymystila saa ihmisissä aikaan lyhytnäköisyyttä, jossa tilannetekijät helposti lauka-
sevat vihamielistä ja väkivaltaista käyttäytymistä (Steele & Josephs 1990; Taylor & Chermack 1993). Toisaalta eri päihteet vaikuttavat eri yksilöihin eri tavoilla ja seurauksiin ovat yhteydessä ainakin henkilökohtaiset fysiologiset, psyykkiset ja henkilöhistoriaan liittyvät tekijät sekä kulttuuriset tekijät (Reiss & Roth 1993). Henkirikoksissa saman rikoksen uusiminen on varsin harvinaista, minkä on tulkittu viittaavan tilannetekijöiden keskeiseen asemaan (Lindqvist 1991; Paa-

nila 2004). Eräiden tutkijoiden näkemysten mukaan päihteiden psykofarmakologisilla vaikutuksilla on toki todennäköisesti vaikutusta tekoihin, mutta kausaalisuhde on monimutkaisempi. Siihen liittyvät tilannetekijöiden lisäksi keskeisesti tekijän ja uhrin henkilökohtaiset ominaisuudet sekä ympäröivää yhteiskuntaa kuvaavia tekijöitä. (Boles & Miotto 2003.) Yhteiskunnan tason tekijöistä tiedetään, että väestön alkoholin kokonaiskulutuksen taso on yhteydessä väkivaltarikollisuuden tasoon (Room & Rossow 2001); päihteiden käytön yleisyyden merkitystä väkivaltarikosten yleisyydessä ei ole tunnistettu ja otettu riittävän vakavasti (Slater & al. 2006).

Päihteiden käyttöön liittyvää rikollisuutta on pyritty jäsentämään käsitteellisellä jaotellulla psykofarmakologiseen väkivaltaan, systeemiseen väkivaltaan ja taloudellisesti motivoituneeseen väkivaltaan (Goldstein 1985). *Systeeminen väkivalta* liittyy jäsennyksessä lähinnä laittomien huumeiden jakelujärjestelmiin ja *taloudellisesti motivoitunut väkivalta* päihteiden käytön rahoittamiseen. Näistä jälkimmäinen lienee osin relevantti myös alkoholin suhteen. Päihtymyksen yhteiskunnallinen ja kulttuurinen ymmärrys on välttämätön osa päihteiden käyttöön liittyvän väkivallan ymmärtämisessä ja ehkäisyssä (Graham & al. 1998). Tästä esimerkkinä on käytetty vertailua pohjoisen ja itäisen Euroopan maiden sekä välimeren Euroopan eroihin henkirikosten ja muiden vakavien väkivaltarikosten yleisyydessä (Room & Rossow 2001; Rossow 2001).

Psykofarmakologisen väkivallan osalta keskeiset päihteet ovat alkoholi ja stimulantit (Fagan 1993), Suomessa lähinnä amfetamiinit. Nimenomaan alkoholi näyttää liittyvän vakaviin väkivaltatapahtumiin (Pernanen 1991; Bradford & al. 1992; Zhang & al. 1997). Rauhoittavat huumeet ja huumelääkkeet saattavat jopa vähentää väkivaltaista käyttäytymistä (Goldstein 1985). Tosin on myös nähty, että rauhoittavat huumeet

saattavat lisätä ärtymystä ja väkivaltaisuutta vieroitusvaiheessa (Fagan 1993). Kannabiksen osalta tutkimukset viittaavat siihen, että aineen käyttö ei ainakaan lisää väkivaltaisuutta (Reiss & Roth 1993). Alkoholin ja muiden päihdeiden vaikutus tietyssä tilanteessa saattaa myös liittyä henkilön päihdehistoriaan. Jeffrey Swanson ja kollegat (1990) totesivat alkoholismidiagnoosin 12-ker-taistavan ja huumausaineriippuvuuden 16-ker-taistavan väkivallan riskin. Kroonisen päihde-riippuvuuden on arveltu voivan johtaa persoonallisuuden muutoksiin niin, että toisten syyttäminen omista ongelmista muodostuu keskeiseksi selviytymisen malliksi (Boles & Miozzo 2003).

Suomi näyttääytyy kansainvälisessä vertailu-sa varsin väkivaltaisena maana, jossa väkivalta-tilanteisiin liittyy olennaisesti alkoholin ja muiden päihdeiden käyttöä (Lehti 2013). Päihdeiden ja henkirikosten yhteyden yksityiskohtat ovat kuitenkin jääneet vähemmälle huomiolle. Tämän tutkimuksen tarkoituksena on analysoida tarkemmin päihdeiden käyttöön liittyvää väkivalta-rikollisuutta Paul Goldsteinin (1985) käsitteelli-sen jaottelun pohjalta.

Menetelmät

Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos julkaisee vuosittain henkirikoskatsauksen, joka perustuu tutkimuslaitoksen, poliisihallituksen ja Poliisiam-mattikorkeakoulun ylläpitämään henkirikolli-suuden seurantajärjestelmään (Lehti 2013). Tie-tokantaan kerätään yksityiskohtaisia tietoja kai-kista poliisin tutkimista henkirikoksista (murha, tappo, surma, lapsensurma) sekä tahallisen pa-hoinpitelyrikoksen yhteydessä tehdyistä kuole-mantuottamuksista. Tiedot kerätään pääosin rikoksen esitutkinnan päätyttyä poliisin verkossa toimivan sähköisen lomakkeen avulla. Tietokan-nan tiedot tarkistetaan poliisin rekistereistä ja sii-hen lisätään tietoja oikeusjärjestelmän rekistereis-tä juttujen käsittelyn edetessä. Tiedot on järjes-tetty uhrin pohjaisesti niin, että tekijäksi on rekis-teröity poliisin päätekijäksi epäilemä henkilö.

Tietojen keruu aloitettiin kesäkuussa 2002. Tässä tutkimuksessa käytetään 5.6.2014 men-nessä kirjattuja tietoja henkirikoksista, jotka on tehty aikavälillä 1.1.2003–31.12.2011. Kaikki-aan henkirikoksia oli aineistossa kirjattuna yhe-teensä 1 094 ja niissä tekijöitä 1 024. Tekijäryh-mittäisten erojen analyysissa käytetään ristiintau-

lukointia ja erojen tilastollisen merkitsevyyden testaamisessa khiin neliötestiä.

Goldsteinin (1985) käsitteellinen jaottelu ope-rationalisoitiin siten, että psykofarmakologisiksi henkirikoksiksi katsottiin ne tapot, surmat ja kuole-mantuottamukset, joissa tekijä oli tekohekellä ollut joko alkoholin tai muun päihdeiden vaikutuk-sen alaisena. Systemiseksi väkivallaksi luokiteltiin henkirikokset, joissa tekijä oli huumeiden käyttäjä ja joko rikollisryhmän jäsen tai teon motiivi oli ve-lan perintä, vapautuminen velasta, rikollisten vä-lienselvittely tai todistajan tappo. Taloudelliseksi väkivallaksi katsottiin teot, joissa tekijä oli joko al-koholin tai huumeiden väärinkäyttäjä ja motiivi-na oli ryöstö, murto, varkaus, riita viinasta tai muu taloudellinen syy. Taloudellisesti motivoituneet ja systeemiset rikokset olivat toisistaan riippumatto-mia. Osa psykofarmakologisiksi teoiksi luokitel-luista surmista määrittyi myös taloudelliseksi tai systeemiseksi väkivallaksi; näissä tapauksissa teko luokiteltiin taloudelliseksi tai systeemiseksi väki-vallaksi psykofarmakologisen sijaan.

Tulokset

Henkirikoksen tekijöistä 87 prosenttia oli miehiä. Sekä miesten että naisten mediaani-ikä oli 36 vuotta. Miehistä 14 prosenttia ja naisista 31 prosenttia oli ollut rikoksen tehdessään selvä. Humalassa rikoksen tekohekellä olleet surmasivat pääsääntöisesti toisia humalassa olevia (taulukko 1). Sen sijaan lähes neljä kymmenestä huumeiden vaikutuksen alaisina olleiden rikoksen-tekijöiden uhreista oli kuollessaan selviä. Toinen merkittävä uhriryhmä huumeiden vaikutuksen alaisina rikoksensa tehneillä oli toiset huumeiden vaikutuksessa olleet. Rikoshetkellä sekä alko-holin että huumaavien lääkkeiden ja/tai laittomi-en huumeiden vaikutuksen alaisina olleiden uhr-it muistuttivat profiililtaan humalassa olleiden uhreja sillä poikkeuksella, että myös uhreina oli huomattavan paljon aineita sekaisin käyttäneitä.

Kaikista ajanjakson henkirikoksista 59 prosenttia osoittautui psykofarmakologisiksi teoiksi (taulukko 2). Toiseksi suurimman ryhmän muodostivat teot, joissa päihdeillä ei ollut Goldsteinin teorian mukaista sidonnaisuutta. Näistä teoista valtaosa oli murhia, mutta mukana oli myös selvänä tehtyjä tappoja ja kuolemantuottamuksia. Taloudellisesti motivoituneiden (4 %) ja systeemisten (3 %) väkivallanteekojen osuudet olivat

Taulukko 1. Henkirikoksen tekijöiden ja uhrien päihtymystila rikoksen tapahtumahetkellä vuosina 2003–2011, %.

Uhrin päihtymystila	Tekijän päihtymystila tekohetkellä			
	Selvä (N = 160)	Alkoholi- humalassa (N = 580)	Huumeiden vaikutuksen alaisena (N = 33)	Alkoholin ja huumeiden vaiku- tuksen alaisena (N = 207)
Selvä	78	7	39	15
Alkoholihumalassa	15	85	12	52
Huumeiden vaikutuksen alaisena	5		30	2
Alkoholin ja huumeiden vaikutuksen alaisena	3	8	18	31

Taulukko 2. Päihteiden rooli henkirikoksessa tekijän sukupuolen mukaan, %.

Goldsteinin luokittelu	Tekijän sukupuoli		
	Mies (N = 892)	Nainen (N = 118)	Kaikki (N = 1 010)
Ei päihdesidon- naisuutta	33	42	34
Psykofarmakolo- ginen väkivalta	60	53	59
Systeeminen väkivalta	3	1	3
Taloudellisesti motivoitunut väkivalta	4	3	4

pieniä. Khiin neliötestin mukaan henkirikoksen päihdesidonaisuudella ei ollut yhteyttä sukupuoleen ($p = 0,18$).

Systeemisen väkivallan tekijät olivat muita henkirikosten tekijöitä nuorempia ($p < 0,05$), mutta muiden ryhmien välillä ei ollut ikäeroja. Lähes puolet henkirikoksen tehneistä oli teko-
hetkellä yksin eläviä (taulukko 3). Psykofarmakologisten henkirikosten tekijät olivat useammin yksin eläviä henkilöitä kuin tekijät niissä teoissa, joissa ei ollut päihdesidonaisuutta ($p < 0,01$).

Taulukko 3. Henkirikoksen päihdesidonaisuus ja tekijän perheasema, %.

Tekijän perheasema teko- hetkellä	Goldsteinin luokittelu			
	Ei päihdesidon- naisuutta (N = 327)	Psykofarmakolo- ginen väkivalta (N = 545)	Systeeminen väkivalta (N = 24)	Taloudellisesti mo- tivoitunut väkival- ta (N = 41)
Eli avioliitossa	25	16	29	15
Eli avoliitossa	17	18	25	12
Yksinhuoltajaperheen pää	3	1		
Eli vanhempiensa kanssa	8	7		7
Eli yksin	43	52	42	63
jokin muu perheasema	4	7	4	2

Henkirikoksen tekijöistä yli puolella koulutus rajoittui oppivelvollisuuskouluun (taulukko 4). Ne rikos-
sentekijät, joiden teolla oli Goldsteinin käsitteistön mukainen päihdesidonaisuus, olivat muita tekijöitä matalammin koulutettuja ($p < 0,01$). Tuloksia tulkitessa on huomattava, että rikos-
kostutkijat eivät olleet saaneet tietoonsa tai merkinneet koulutustietoa 43 prosentilta tekijöistä; tieto puuttui harvemmin niiltä, joiden teolla ei ollut päihdeyhteyttä. Henkirikoksen tehneistä kaksi kolmesta oli joko työttömänä tai varhaiseläkkeellä (taulukko 5). Päihdesidonaisuissa henkirikoksissa tekijät olivat muita useammin työttömiä tai varhaiseläkkeellä ($p < 0,01$). Työelämäsuhteeltaan muiksi luokitelluissa suurimmat ryhmät olivat opiskelijat, vanhuuseläkeläiset ja kotiäidit.

Kahdessa kolmasosassa henkirikoksista tekijä oli tuntenut uhrin vähintään vuoden ajan (taulukko 6). Tekijä oli tuntenut uhrin alle vuoro-
kauden kahdeksassa prosentissa, ja uhri oli täysin tuntematon tekijälle samoin kahdeksassa prosentissa surmista. Systeeminen väkivalta erosi muista henkirikoksista siten, että uhri oli tekijälle tuntematon lähes neljänneksessä tapauksista ($p < 0,01$).

Taulukko 4. Henkirikoksen päihdesidonnaisuus ja tekijän koulutus, %.

Tekijän koulutus	Goldsteinin luokittelu			
	Ei päihdesidonnaisuutta (N = 210)	Psykofarmakologinen väkivalta (N = 338)	Systeeminen väkivalta (N = 13)	Taloudellisesti motivoitunut väkivalta (N = 23)
Ei loppuun suoritettua koulutusta	2	2	8	
Peruskoulu, kansakoulu tai keskikoulu	49	62	85	78
Lukio tai ammatillinen tutkinto	42	33		22
Ammattikorkeakoulu	4	3	8	
Yliopisto	2			

Taulukko 5. Henkirikoksen päihdesidonnaisuus ja tekijän työelämäsuhte, %.

Tekijän työelämäsuhte	Goldsteinin luokittelu			
	Ei päihdesidonnaisuutta (N = 329)	Psykofarmakologinen väkivalta (N = 564)	Systeeminen väkivalta (N = 23)	Taloudellisesti motivoitunut väkivalta (N = 41)
Työtön/varhaiseläkkeellä	55	75	83	95
Työssä	26	16	9	5
Muu	19	9	9	

Taulukko 6. Henkirikoksen päihdesidonnaisuus ja tekijän ja uhrin toistensa tunteminen, %.

Tekijä ja uhri tunsivat toisensa	Goldsteinin luokittelu			
	Ei päihdesidonnaisuutta (N = 342)	Psykofarmakologinen väkivalta (N = 587)	Systeeminen väkivalta (N = 25)	Taloudellisesti motivoitunut väkivalta (N = 42)
Eivät tunteneet	8	8	24	7
Tunsivat alle päivän	9	7		14
Tunsivat päivän – vuoden	18	17	12	19
Tunsivat vuoden – 10 vuotta	35	44	52	45
Tunsivat yli 10 vuotta	29	24	12	14

Pohdinta

Päätuloksemme oli, että yli puolet henkirikoksista oli luonteeltaan psykofarmakologista väkivaltaa eli niitä luonnehti tekijän päihtymyksen lisäksi harkitsemattomuus. Päihdesidonnaisen väkivallan kahden muun muodon, systeemisen ja taloudellisen väkivallan, osuudet henkirikoksista olivat pieniä. On myös huomattava, että lähes puolet naisten tekemistä henkirikoksista ei liittynyt päihteisiin Goldsteinin (1985) määrittelemällä tavalla, ja miehilläkin tämä osuus oli kolmannes. Tämä ei tarkoita sitä, että rikokset olisi tehty selvin päin, vaan että päihteisiin liittyvällä psykofarmakologialla, systeemisyydellä

tai taloudellisilla motiiveilla ei ollut teossa keskeistä roolia. Esimerkiksi murha on saatettu tehdä päihneiden vaikutuksen alaisena, mutta teko on ollut suunnitelmallinen ja päihteen merkitys toissijainen. Päihdesidonnaisia henkirikoksia tekevät tyypillisesti yksin asuvat, vain vähän koulutetut miehet, jotka ovat työttömänä tai varhaiseläkkeellä. Systeemisiä eli huumemarkkinoihin liittyviä henkirikoksia tehneet olivat muita surmaajia nuorempia ja heidän teoissaan uhrina oli muita useammin ennalta tuntematon henkilö. Taloudellisista syistä henkirikoksen tehneet vaikuttivat kaikilla indikaattoreilla muita henkirikoksentekijöitä huono-osaisemmilta.

Johtopäätökset

Päihdeiden käyttöön liittyvää rikollisuutta on monilta osin hankalaa tutkia piilorikollisuuden suuren osuuden vuoksi; ongelmaa pahentaa se, että päihdetietoja ei systemaattisesti ja luotettavasti kerätä muista kuin henkirikoksista. Rikositilastoissa sisältyy päihdeitä koskeva, periaatteessa pakollinen tieto, mutta tiedot on todettu varsin epäluotettaviksi eli päihdeiden vaikutuksen alaisina olevien määrää aliarvioiviksi (Rikollisuustilanne 2012, 83–87). Suomessa henkirikokset harvoin jäävät piilorikoksiksi (arvioidaan, että korkeintaan 5 % henkirikoksista jää tulematta ilmi) ja lähes kaikki ilmi tulevat henkirikokset saadaan selvitettyksi (Lehti 2013). Henkirikostutkimukset myös dokumentoidaan hyvin tarkasti. Näistä syistä Goldsteinin (1985) päihderikollisuuden käsitteellistä jakoa on luotettavinta testata juuri henkirikosten osalta.

Psykofarmakologisen väkivallan on nähty liittyvän erityisesti päihtymyksen laskuvaiheeseen; lähinnä vieroittumiseen liittyvään ärtymyksen lisääntymiseen (Goldstein 1985). Yksi tulkinta tässäkin tutkimuksessa havaitulle psykofarmakologiselle väkivallalle on se, että itsessään lamaavat päihdeet, kuten alkoholi, opiaatit tai rauhoittavat lääkkeet, ovat myötävaikuttamassa väkivallanteokoihin nimenomaan päihtymyksen laskuvaiheessa. Uhriksi voi valikoitua periaatteessa kuka tahansa paikalle sattunut ärtymystä herättävä henkilö. Tulokset osoittavat kuitenkin, että psykofarmakologisen väkivallan uhrit ovat enimmäkseen tekijälle hyvinkin tuttuja.

Taloudellisesti motivoituneiden henkirikosten

voidaan katsoa olevan pääosin sellaista väkivallan käyttöä, jolla uhrielta saadaan saaliiksi rahaa tai muuta rahanarvoista, kuten alkoholia tai muita päihdeitä. Kuolema on todennäköisesti monissa tapauksissa vahinko. Sikäli ei ole yllättävää, että tässä tutkimuksessa merkkejä taloudellisista motiiveista löytyi varsin vähän. Myös Goldstein (1985) toteaa, että uhreiksi valikoituu useimmiten tekijää lähellä oleva henkilö, esimerkiksi ryyppykaveri.

Systeeminen väkivalta liittyy lähinnä laittoon päihdeisiin; huumetalouteen tavalla tai toisella osallistuvan henkilön riski väkivallan uhriksi joutumiseen tai itse väkivallan tekijäksi päätymiseen on kohonnut (Goldstein 1985). Goldstein toteaa, että yleisyyslukujen saaminen on Yhdysvalloissa erittäin vaikeaa rekisteröintitavoista johtuen, mutta arvioi oman kokemuksensa pohjalta, että suurin osa huumeiden käyttäjien väkivallasta olisi systeemistä väkivaltaa.

Goldsteinin (1985) esittämä päihdeväkivallan jako kolmeen toisensa poissulkevaan luokkaan ei tämän tutkimuksen perusteella ole selkeä kuin ehkä käsitteellisellä tasolla. Rikostapah-tumissa on vaikuttamassa samanaikaisesti sekä tilannetekijöitä että kaukaisempia, esimerkiksi motiiviin liittyviä tekijöitä. Määrittelimme murhat pois psykofarmakologisen väkivallan luokasta, koska teon tunnuspiirteensä on suunnitelmallisuus. Osassa murhasta tekijä on ollut alkoholin tai muun päihteen vaikutuksen alaisena. Päihdesidonnaisen väkivallan luokittelevan jaon sijaan onkin hedelmällisempää puhua teokoihin liittyvistä piirteistä, jotka voivat olla psykofarmakologisia, systeemisiä tai taloudellisia.

KIRJALLISUUS

- Aho, Timo: Henkirikokset ja törkeät pahoinpitelyt Helsingissä 1950–1965. Helsinki: Helsingin yliopiston Pro gradu, sosiologia, 1967.
- Aho, Timo: Alkoholi ja väkivalta. Helsinki: Oikeusministeriön vankeinhoito-osaston julkaisu D-sarja 7, 1976.
- Boles, Sharon & Miotto, Karen: Substance abuse and violence. A review of the literature. *Aggression and Violent Behavior* 8 (2003): 155–174.
- Bradford, John & Greenberg, David & Motayne, Gregory: Substance abuse and criminal behavior. *Psychiatric Clinic of North America* 15 (1992): 3, 605–622.
- Darke, Shane: The toxicology of homicide offenders and victims: a review. *Drug and Alcohol Review* 29 (2010): 202–15.
- Fagan, Jeffrey: Interactions among drugs, alcohol, and violence. *Health Affairs* 12 (1993): 4, 65–79.
- Goldstein, Paul: The drugs/violence nexus: a tripartite conceptual framework. *Journal of Drug Issues*, 15 (1985): 493–506.
- Graham, Kathryn & Leonard, Kenneth & Room, Robin & Wild, Cameron & Pihl, Robert & Bois, Christine & Single, Eric: Current directions in research on understanding and preventing intoxicated aggression. *Addiction* 93 (1998): 5, 659–676.
- Kivivuori, Janne: Suomalainen henkirikos. Teonpiirteet ja tekojen olosuhteet vuosina 1988 ja 1996. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisu 159, 1999.
- Lehti, Martti: Henkirikokset 1998–2000. Tutkimus poliisin tietoon vuosina 1998–2000 tulleista hen-

- kirikoksista. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 194, 2002.
- Lehti, Martti: Henkirikoksikatsaus 2013. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkokatsaus 29, 2013.
- Lindqvist, Per: Homicides committed by abusers of alcohol and illicit drugs. *British Journal of Addiction* 86 (1991): 321–326.
- Paanila, Jarmo: Vaarallisten rikoksenuusijoiden uusimisriskiin vaikuttavat tekijät Suomessa 1971–1995. Kuopion yliopiston julkaisuja D 337, 2004.
- Pernanen, Kai: Alcohol in human violence. New York: Guilford, 1991.
- Reiss, Albert & Roth, Jeffrey: Alcohol, other psychoactive drugs and violence. S. 182–220. Teoksessa Reiss, Albert & Roth, Jeffrey (toim.): *Understanding and preventing violence*. Washington, DC: National Academy Press, 1993.
- Rikollisuustilanne 2012. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, 2013.
- Room, Robin & Rossow, Ingeborg: The share of violence attributable to drinking. *Journal of Substance Use* 6 (2001): 218–228.
- Rossow, Ingeborg: Alcohol and homicide: a cross-cultural comparison of the relationship in 14 European countries. *Addiction* 96 (2001): 1, 77–92.
- Slater, Michael & Long, Marilee & Ford, Valerie: Alcohol, illegal drugs, violent crime, and traffic-related and other unintended injuries in U.S. Local and National News. *Journal of Studies on Alcohol* 67 (2006): 904–910.
- Steele, Claude & Josephs, Robert: Alcohol myopia: Its prized and dangerous effects. *American Psychologist* 45 (1990): 8, 921–933.
- Swanson, Jeffrey & Holzer, Charles & Ganju, Vijay & Jono, Robert: Violence and psychiatric disorder in the community: evidence from the epidemiologic catchment area surveys. *Hospital and Community Psychiatry* 41 (1990): 7, 761–770.
- Taylor, Stuart & Chermack, Stephen: Alcohol, Drugs and Human Physical Aggression. *Journal of Studies on Alcohol* 54 (1993): 11, 78–88.
- Viljanen, Terhi: Henkirikokset Suomessa vuosina 1970–79. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitoksen julkaisuja 60, 1983.
- Zhang, Lening & Wiczorek, William & Welte, John: The nexus between alcohol and violent crime. *Alcoholism: Clinical and Experimental Research* 21 (1997): 7, 1264–1271.

TIIVISTELMÄ

Tomi Lintonen & Martti Lehti & Juha Kääriäinen: Suomalainen henkirikos ja päihteet.

Tyypillinen suomalainen henkirikos on yksityisasunnossa tehty ryyppyriitatappo. Tätä kuvaa on kansainvälisissä tutkimuksissa pyritty jäsentämään päihdesidonnaisen väkivallan käsitteellisellä jaottelulla psykofarmakologiseen väkivaltaan, systeemiseen väkivaltaan ja taloudellisesti motivoituneeseen väkivaltaan. Tämän tutkimuksen tarkoituksena on analysoida päihteiden käyttöön liittyvää väkivaltarikollisuutta edellä mainitun jaottelun pohjalta. Aineistona on vuosien 2003–2011 tiedot henkirikollisuuden seurantarjelmästä, johon kerätään yksityiskohtaiset tiedot kaikista poliisin tutkimista henkirikoksista sekä tahallisen pahoinpitelyrikoksen yhteydessä tehdyistä kuolemantuottamuksista Suomessa.

Päätuloksemme oli, että yli puolet kaikista henkirikoksista oli luonteeltaan psykofarmakologista väkivaltaa eli niitä luonnehti tekijän päihtymys ja teon suunnitteleamattomuus. Päihdesidonnaisen väkivallan kahden muun muodon, systeemisen ja taloudellisen väkivallan, osuudet henkirikoksista olivat pieniä. On myös huomattava, että naisilla lähes puolet henkirikoksista ei ollut päihdesidonnaista teorian määrittelemällä tavalla. Miehillä vastaava osuus oli kolmannes. Rikoksia ei monesti tehty selvin päin, mutta päihteisillä liittyvällä psykofarmakologialla,

systemisyydellä tai taloudellisilla motiiveilla ei ollut keskeistä roolia teossa.

Päihdesidonnaisia henkirikoksia tekevät tyypillisesti yksin asuvat, vain vähän koulutetut miehet, jotka ovat työttömänä tai varhaiseläkkeellä. Systemisiä eli huumemarkkinoihin liittyviä henkirikoksia tehneet olivat muita surmaajia nuorempia, ja heidän teoissaan uhrina oli muita useammin ennalta tuntematon henkilö. Taloudellisista syistä henkirikoksen tehneet vaikuttivat kaikilla indikaattoreilla muita henkirikoksentehtyjä huono-osaisemmilta. Yleisimmän päihdeväkivallan, psykofarmakologisen väkivallan, on nähty liittyvän erityisesti päihtymyksen laskuvaiheeseen; päihteestä vieroittumiseen liittyvään ärtymyksen lisääntymiseen. Yksi tulkinta on se, että lamaavat päihteet, kuten alkoholi, opiaatit tai rauhoittavat lääkkeet, ovat myötävaikuttamassa väkivallantekoihin nimenomaan päihtymyksen laskuvaiheessa. Uhriksi voi valikoitua periaatteessa kuka tahansa paikalle sattunut ärtymystä herättävä henkilö. Tulokset osoittavat kuitenkin, että psykofarmakologisen väkivallan uhrin ovat enimmäkseen tekijälle hyvinkin tuttuja. Rikostapahtumissa on vaikuttamassa samanaikaisesti sekä tilannetekijöitä että kaukaisempia, esimerkiksi motiiviin liittyviä tekijöitä. Päihdesidonnaisen väkivallan luokittelevan jaon sijaan onkin hedelmällisempää puhua tekoihin liittyvistä piirteistä, jotka voivat olla psykofarmakologisia, systemisiä tai taloudellisia.